

**GELENEKSEL ERZURUM EVLERİNDE KIRLANGIÇ ÖRTÜNÜN
KURULUŞU VE SON KIRLANGIÇ ÖRTÜ USTASI SIRRI
ALACAKANAT**

Haldun ÖZKAN

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Bölümü

hozkan@atauni.edu.tr

Özet

Anadolu'nun değişik coğrafi bölgelerinde Türk ev tipini, iklim özellikleri, yapı malzemeleri inanç ve gelenekler ile bağlantılı içe dönük yaşam biçiminin şekillendirdiği yapısal özellikler belirlemiştir. Birbirinden farklı, değişik düzenlemeler ile uygulanan ahşap tavanlar, geleneksel ahşap işçiliğinin en somut örneklerindedir. Bu ilginç örtü şekillerinden biri de Doğu Anadolu'nun Erzurum evlerinde karakteristik örtüsü olan "Kırlangıç Örtü" veya "Tüteklikli Örtü"de görülür. Erzurum'un en yaşlı ahşap ustalarından Ali Sırrı Alacakanat bu örtü şeklini bilip uygulayan son temsilcilerden biriydi. Kırlangıç örtünün yapımında Kars'ın Sarıkamış İlçesi ormanlarından getirilen Sarıçam ağaçları kullanılmıştır. Kubbe şeklinde olan bu Kırlangıç örtüde 110 çam ağacı belirli açılarla üst üste yerleştirilerek inşa edilir. Bir usta ve bir çırak bir ay gibi bir sürede çalışarak bu örtüyü tamamlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, Geleneksel Ev, Kırlangıç Örtü, Sırrı Alacakanat.

**CONSTRUCTION OF KIRLANGIÇ COVERING IN THE
TRADITIONAL ERZURUM HOUSES AND SIRRI ALACAKANAT,
THE LAST MASTER OF KIRLANGIÇ COVERING**

Abstract

Turkish house types in different geographical regions of Anatolia were formed by structural aspects shaped by climatic factors, constructive materials, and indoor lifestyles due to belief systems and traditions. Wood

ceilings applied by different designs are one of the most concrete samples of our traditional wood workmanship. One of these interesting designs is Kırlangıç covering or Tüteklikli covering which is the characteristic covering of Tandoori Houses of Erzurum in East Anatolia. Ali Sırrı Alacakanat was one of the oldest last masters of wood workmanship who knew and used the design. In the construction of two Kırlangıç coverings in Erzurum scotch pines, brought from Sarıkamış, Kars, were used. This Kırlangıç covering which has a dome shape is constructed by disposing of 110 pine trees, one on the top of other and one master and one apprentice can complete the covering in a month time.

Key Words: Erzurum, Traditional House, Kırlangıç Covering, Sırrı Alacakanat

Türk ev mimarisinin şekillenmesinde Anadolu'nun iklim özellikleri, yapı malzemeleri inanç ve gelenekleri önemli derecede etkili olmuştur. Bölgesel mimaride yöresel şartlar gözetilerek, farklı örtü şekilleri geliştirilmiştir. Bu ilginç örtü şekillerinden biri de Doğu Anadolu'da Geleneksel Erzurum evlerinin karakteristik örtüsü olan "Kırlangıç Örtü" veya "Tüteklikli Örtü"de görülür. Türklerin hem Orta Asya'da hem de Anadolu'da binlerce yıllık tüteklikli örtü gelenekleri varlığı tespit edilmiştir. Ahşap tavanlar, geleneksel Türk evi ile birlikte yüzyıllar ötesinden gelen, özel niteliklere sahip mekânların sabit donatı elemanlarıdır. Birbirinden farklı, değişik düzenlemeler ile uygulanan bu tavanlar, geleneksel ahşap işçiliğimizin en somut örneklerindedir. Kırlangıç örtü bir tür bindirme tekniğinin yöresel uygulama şekli olarak karşımıza çıkar. Geniş mekan açıklığının kirişlerin çapraz ve duvara paralel olarak birbirinin üstüne yerleştirilmesi ile yükselen ve alanın kademeli olarak daraltılarak kapatılması ile oluşan bir örtüdür.

Kırlangıç Örtüde Kullanılan Malzeme ve Teknik: Erzurum'da ki Kırlangıç örtünün yapımında genellikle Kars'ın Sarıkamış İlçesi ormanlarından getirilen Sarıçam kullanılmıştır. Yüksek yağ (çıra) oranına sahip olmaları çamları daha dayanıklı kıldığı için, ustalar tarafından tercih edilmiştir. Ormandan kesilen ağaçlar önce dallarından budanıyor, kabukları soyulduktan sonra kamyon ya da traktörlerle orman işçileri tarafından

atölyeye taşınıyor(Levha 1). Ağaçlar atölyede büyük hızarlarda biçildikten sonra, açık ve havadar bir ortama taşınarak, ızgara sisteminde üst üste istifleniyor, 6 ay ile 1 yıl arasında kurumaya bırakılıyor. Bu bekleme süresi kullanılacak ağaç için son derece önemlidir. Bu sürede ağaç, içerisindeki öz suyunu bırakarak kurumaya ve aynı zamanda hafiflemeye başlıyor. Çünkü ağaçlar ne kadar fazla bekletilmiş ve kurutulmuşsa o kadar sağlam ve hafif oluyorlar. Ağacın yaş iken kullanılması durumunda binaya fazladan bir yük getireceği de ustalar tarafından bilinmektedir. Şayet ağaç yaş iken kullanılır ise, bir süre sonra ahşapta eğilmeler gözlemlenebiliyor. Kuruyan ağaç daha hafif ve daha sağlam olacağı için ahşap ustaları, ağacın bu bekletilme zamanı olabildiğince uzun tutmaya çalışıyor.

Ahşabın en güzel, sağlam, budaksız olan kısımlarının pencere, kapı gibi sürekli göz önünde olan yerlerde kullanılmasına özen gösteriliyor. Diğer kısımlar ise tavan, merdiven gibi ahşap aksamalarda değerlendiriliyor.

Kırlangıç Örtünün Kuruluşu: Son kırlangıç örtü ustası Sırrı Alacakanat, kırlangıç örtünün kuruluşunu sırasıyla şöyle tarif ediyor: İlk önce kırlangıç tavanın oluşturacağı mekanın ana duvarları tamamlanıyor. Sonra örtüyü taşıyacak olan ahşaptan yapılmış ana taşıyıcılar beden duvarlarına bitişik olarak dikiliyor(Levha 2). Kırlangıç örtünün ana taşıyıcılarını 20 cm. x 20 cm. kalınlığında ahşap dikmeler oluşturmaktadır. Bu taşıyıcıların üzerine “koçbaşı” olarak tabir edilen başlıklar yerleştirilerek ana taşıyıcılar T şekline dönüştürülüyor. T şeklinde hazırlanmış taşıyıcıların üzerine 20 cm. x 20 cm. ölçülerinde ağaç kirişler konularak, beden duvarlarını dolanan önce içten kare bir alt yapı hazırlanıyor. Daha sonra kare alt yapıyı sekizgene dönüştüren kırlangıç örtünün ilk sırasının yapımına başlanıyor. Çünkü karşılıklı duvarlar arasındaki mesafe geniş olduğu için, kirişlerin uzunluğu, bu açıklığı geçmekte yetersiz kalmaktadır. Bunun için kirişler köşeler üzerine çapraz oturtularak, kare alan sekizgene dönüştürülmektedir. Bir sonraki sıra içeri taşırılarak kareleniyor ve bu şekilde tavan bindirmeli olarak yükseltilmeye başlıyor. Sekizgenin dört köşesinde çift sıra, dört köşesinde de ise tek sıra ahşap kullanılarak, alan kademeli olarak küçültülüyor. Bu aşamada merdivenler konularak bir kişi aşağıda diğeri yukarıda olmak üzere en az iki kişi bu çalışmayı sürdürmek zorundadır. Orijinal örtünün kuruluşunda çivi kullanılmamaktadır, ağaçların

üzerinde kert adı verilen yuvalar açılarak birbiri üzerine oturtulmaktadır. Ancak günümüzde yapılan inşada L şeklinde metallere ahşaplar birbirine sabitlenmiştir.

Kırlangıç örtü dokuz kademeli olarak yükseltilmiştir¹. Kubbe şeklinde olan Kırlangıç örtü 110 çam ağacının belirli açılarla üst üste yerleştirilmesi ile oluşmuştur. Kırlangıç örtünün tam ortasında aydınlatma ve havalandırma amaçlı olarak bir pencere açılmıştır Ev sahibinin her zaman bacaya çıkarak bu pencereyi açıp kapatmak durumunda kalmaması için, pencere yukarıdan makaraya bağlı bir iple aşağıdan açılıp kapanan bir düzeneğe sahiptir. Tamamlanan kırlangıç örtünün dış köşeleri biçilen ağaçlardan kalan kalın puştalar, fazla kalan kesilmiş ağaçlar ve talaş kullanılarak kapatılır. Köşelere ağırlık yapması için orta büyüklükte taşlar da konulmaktadır. Daha sonra üzerine 30-40 cm kalınlığında toprak ıslatılarak serilir ve bu ahşap örtü dıştan balçıkla sıvanır. Sonra toprak, loğ taşı ile ezilerek sıkıştırılır. Kışın yumuşayıp toprağın akması için toprak üzerine kalın tuz serpilerek toprağın sertleşip sıkışması sağlanır. Böyle bir kırlangıç örtünün ortalama yapım süreci bir usta ve bir çırak çalışarak bir ay gibi bir sürede tamamlanmaktadır(Levha 2,3,4, 5).

Erzurum'da Kırlangıç Örtünün sekizgen dışında uygulanan bir diğer yöntemi de kare kırlangıç örtüdür. Bu tip örtünün oluşturulmasında da, önce kare bir çerçeve oluşturulduktan sonra üzerine gelen ikinci sıra kirişler 45 derece döndürülerek ikinci bir kare oluşturulur (Akın, 1991: 323-354). Bundan sonra da kare sürekli 45 derece döndürülerek kare tavan hem yükseltilerek hem de küçültülerek son bulur (Levha 7).

Ahşap Ustası Sırrı Alacakanat'ın Hayatı ve Eserleri:

Sırrı Usta, Anadolu insanının ciddiyetinin, sükûnetinin, vakarının ve mertliğinin toplandığı bir çınardı. Hem Eski Erzurum'u hem de kendi hayatını bize öyle doyulmaz bir sohbetle anlatırdı ki, tadı uzun süre damaklarda kalırdı. Görmüş, geçirmiş bir insandı, konuşunca Anadolu irfanıyla konuşurdu. Yediğini yanındakilerle paylaşmadan yemezdi,

¹ Erzurum'da tandirevlerinin kırlangıç örtüsü genellikle yedi bindirmelidir. Beş, yedi ve dokuz bindirmeli örneklerin yanı sıra kare, altı ve on bindirmeli örneklere de rastlanılmaktadır.

çevresindekiler onun dostu olmanın zevkini ziyadesiyle yaşarlardı. Hayatını anlatırken 1929 senesinin Nisan ayında, Nisanın 20 sinde Hasankale'nin Ağaç Minare Mahallesi'nde dünyaya geldim diyerek söze başladılar. 7-8 yaşlarındaydım ki ailemle birlikte Erzurum'a göç ettik. Erzurum'un Şeyhler Mahallesi'ne yerleştik. Babam, Erzurum Cezaevi'nin Başgardıyanıydı. Okumamı çok isterdi rahmetli, onun için beni Erzurum'a geldikten sonra, hemen İsmet Paşa İlköğretim Okulu'na yazdırdı. Ben ilkokula devam ederken bir gün babam aniden rahatsızlandı. Numune Hastanesine kaldırdık, ancak bir hafta geçmemiştir ki babam rahmetli oldu. Annem, benden büyük bir abim ve beş kız kardeşimle 12 yaşındayken yetim kaldım. Babamın ölümünden az bir zaman geçmişti ki büyük abim evlenip evden ayrıldı. Bütün evin yükü, sorumluluğu benim omuzlarıma bindi. Muhannete muhtaç olmamak için çalışıp para kazanmam lazımdı. Erzurum evlerinin bacalarındaki karları küreyerek, arkadaşlarla Erzurum Gar'ında yük trenlerinden kömür boşaltarak evime ekmek parası getiriyordum. 12 yaşındaydım Agah Usta'nın yanında marangozluğa başladım. Allah ondan razı olsun bana emeği çoktur. Hem çalışıp hem de okula gitmek istiyordum. Sanat Okuluna yazıldım. Biraz devam ettim amma, hem iş hem okul ikisi bir arada yürümedi. Eve ekmek parası götürmek için çalışmam lazım dedim ve okulu bıraktım. Bacılarımın hepsini evlendirinceye kadar ben de evlenmedim. Hepsi yuvasını kurdu en son ben evlendim.

1940-1950 li senelerde ustamla beraber Erzurum'daki bir çok konağın ahşap işlerini yaptık şükür işlerimiz iyiydi. 1955 senesinde Taş Mağazalarının arkasında Güneş Mobilya ve Doğrama atölyesi açıp, aynı zamanda mütahitlik işleri de yapmaya başladık. Daha sonrada da tek başıma iş yeri kurarak marangozluk mesleğini sürdürdüm. 1960 senesine kadar Erzurum'da daha çok geleneksel işler üzerine çalıştık.

Sırrı ALACAKANAT

Sadece Erzurum’da değil, Doğu Anadolu’nun birçok şehir ve köylerine iş yaptık. Hepsini tam hatırlamıyorum ama aklıma gelenleri şöyle anlatayım: 1960 senesinde Erzurum’da Arı Sinemasını, Gürpınar Sinemasını, Saray Sinemasını, Ömer Duygu İlköğretim Okulunu, Alemdarlar Konağı’nın ahşap işlerini yaptık. 1968 senesinde Kars’ta Yeltekin Sinemasını ve Kars Radyo Evi’ni, aynı sene (1968 yılında) Zonguldak Depreminde 1000’e yakın prefabrik evin yapım ve kuruluşunda çalıştık. İstanbul Boğazı’nda Çavuşbaşı Villalarının ahşap dekorasyonunu da biz yaptık. 1969 senesinde Erzurum’un açılan Doğu Fuarı’na açılışından kapanışına kadar birçok teşhir pavyonunu (Kültür Bakanlığı Milli Müzeler Pavyonu, Makine Kimya Teşhiri, Eti Bank, Çaykur ve Paşabahçe) kurduk.

1970 senesinde Sarıkamış Askeri Birliklerin binalarını, Erzurum Ilıca Yavuz Selim Yatılı Öğretmen Okulunu, yine aynı yıllarda Erzurum-Tortum arasında köprü, yol ve konaklama tesisleri, Ağrı’nın Doğubeyazıt İlçesi’nde bir banka, Erzurum’un Hınıs İlçesi’nde de Hınıs Lisesi’nin ahşap işleri, Varto Depremi’nde Varto’da depremzedelere dört lojman yaptık. Bayburt’ta Yıldız Sineması, Bayburt Eczanesi ve birçok mağazasını da biz yaptık.

Erzurum Ulu Camii vaaz kürsüsünü (Karpuz, 1993: 58), Çırçır Camii minberi ve kürsüsünü, Cedid Camii minberini, Aşağı Mumcu Camii minberi ve vaaz kürsüsünü, Telsizler Camiini, Özbek Köyü ve Hancığaz

Köyü Cami'lerinin minber ve kürsülerini yaptık. Bir ara Pulur Köyü'nün ve Yeşilova Köyü'nün içme suyu ihalesini alıp buraları tamamladık². Ilıca Çarşı Camii, Çat'ın Taşağıl Köyü Cami'ne minber ve vaaz kürsüsü de bizim eserimizdir³. Erzincan Kemah'ta yeni yapılan camiye minber ve kürsü, Giresun Espiye İlçesi ve Trabzon'da Kur'an Kursları (Trabzon Selimiye Camii Kur'an Kursu) yaptık⁴. Erzurum Devlet Tiyatroları ile Ankara Küçük Tiyatro'nun tadilatlarını gerçekleştirdik. 1973-77 arasında Orhan Şerifsoy döneminde de Erzurum İl Genel Meclis Üyesi olarak görev yaptım.

Sırrı Usta'nın son çalışması ise Erzurum'da Atatürk Üniversitesi kampüsü içerisinde 2006-2007 yıllarında Geleneksel Erzurum Evi'nin yapımı olmuştur. 16 Ağustos 2008 yılında Sırrı Ustamız vefat etmiştir. Kabri Erzurum Asri mezarlıktadır (Allah ona rahmet eylesin, makamı cennet olsun). Kendisinden sonra iki oğlu Uğur ve Murat Alacakanat baba mesleği olan marangozluğu devam ettirmektedirler.

Sırrı Alacakanat'ın Son Eseri Atatürk Üniversitesi Geleneksel Erzurum Evi:

Atatürk Üniversitesi yerleşkesi içerisinde bulunan geleneksel Erzurum Evi, çevresindeki çeşme, küçük havuz ve köprü ile birlikte tarihi bir dokuyu canlandırmak amacıyla tasarlanmıştır⁵. Anadolu Ev mimarisinde iç avlulu-tandırevli olarak tanımlanan ev planını en iyi yansıtan örnekler Geleneksel Erzurum Evleridir. Atatürk Üniversitesi Geleneksel Erzurum Evi, 450 metrekarelik kullanım alanı ile iki katlı olarak inşa edilmiştir (Levha 1).

² Bu bilgiler o dönemde Sırrı Usta'ya çalışmalarında eşlik eden Doç. Dr. Süleyman Çiğdem'den alınmıştır. Çalışmalarımıza verdiği desteğinden dolayı kendisine en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

³ Bu dönemde Çat'ın Taşağıl Köyü Cami'nin imamı da Erzurum'un ünlü hocalarından Abdulgafur Hoca'dır.

⁴ Sırrı Usta'nın inşa ettiği bu eserlerin isimleri kendisi ile birlikte "Atatürk Üniversitesi Erzurum Evi" inşasında da çalışan oğulları Murat ve Uğur Alacakanat'tan öğrenilmiştir. Emekleri için kendilerine teşekkür ediyoruz.

⁵ Geleneksel Erzurum Evi Atatürk Üniversitesi'nin projesi olup; Prof. Dr. Hüseyin Yurttaş, Prof. Dr. Haldun Özkan, Doç. Dr. Süleyman Çiğdem ve Yrd. Doç. Dr. Zerrin Köşklü tarafından hazırlanmış ve hayata geçirilmiş bir projedir.

Erzurum evlerinin ana yapı malzemesi taş, ahşap ve topraktır. Evin duvarları 0.60m kalınlığında yonu taşından örülmüş olup, taş duvarların arasında ahşap hatıllar bağlayıcı olarak kullanılmıştır. Üst örtüsü toprak düz damdır.

Evin ana plan şemasını zemin katta avlu ile tandirevi ilişkisi belirlemektedir. Alt katta avlu, tandirevi, iki haremlik odası ve tuvaletler bulunur. Avlunun sol tarafında tuvaletler, sağ tarafında üst kata çıkışı sağlayan merdiven, girişin karşısında ise tandirevine ve haremlik odalarına geçit veren kapılar yer almaktadır.

Evin çok fonksiyonlu bir mekânı olarak tasarlanan **tandirevi**; tandırbaşı, seki, kiler, çeşme-kurun, terekler ve **kırlangıç (Karlanguş)** üst örtüsü ile anıtsal bir mimari gösterir. Tandirevinde girişin karşısında yer alan **tandırbaşı** orijinal olup, taşları eski bir Erzurum evinden taşınmıştır. İçerisine biri büyük, diğeri küçük iki tandır yerleştirilmiştir. Tandırbaşının üzeri açılır kapanır baca şeklindedir. Tandirevindeki çeşme-kurun geleneksel mimariye uygun olup, sivri kemerli, çift lüleli çeşme kısmı ile bitkisel bezemeli orijinal kurundan oluşur. Girişin üzerinde **ceferlik** olarak isimlendirilen fazla eşya ve kuru gıdaların konulduğu bölüm yer alır. Girişin solunda zeminden üç basamakla yükseltilecek ahşap seki ve seki üzerinde taştan bir kahve ocağı bulunmaktadır. Sekinin altı **kiler** olarak düzenlenmiştir. Tandirevinin duvarları ahşap tereklerle çevrilidir. Tandirevinin ve avlunun yer döşemesinde kamber taşı kullanılmıştır. Tandirevinden bir kapı ile birbirine geçit veren haremlik odalarına ulaşılır. Alt kattaki ahşap merdivenle üst kata ulaşılır; bu katta **sofa, ayvan oda**, yatak odası, banyo, dama çıkan baca merdiveni ve baca kapısı aralığı yer alır.

Sofanın güneyindeki ilk kapıdan cepheye hakim bir cumba ile belirlenen başoda(ayvan oda) girilir. 87 metrekare olan ayvan oda üç yönde **makatlarla (Sedir)** çevrilidir. Yer ve tavan döşemesinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Odanın güneydoğu ve güneybatı cephelerine açılan şevli pencereleri bulunmaktadır.

2005 yılı Temmuz ayında temeli atılan Erzurum evi çevre düzenlemesi ile birlikte 2006 Eylül ayında tamamlanarak hizmete açılmıştır. Erzurum Evi'nin tasarımında ve inşasında Erzurum'un en yaşlı ustalarından

ahşap ustası Ali Sırrı Alacakanat, çeşmeler ve havuzun inşasında ise Bayburtlu taş ustası Cengiz Sayın çalışmıştır.

Sonuç: Kırlangıç örtüye Orta Asya ve Transkafkasya'dan, Çin, Kuzey Karadeniz ve Anadolu gibi geniş bir alanda rastlamak mümkündür (Akın, t.y.:253). Doğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde ise Erzurum, Erzincan, Kars, Bayburt, Gümüşhane, Bitlis ve Artvin illerinde görülen bir örtü biçimidir (Karpuz, 1984: 28). Araştırmalar bize bu örtü şeklinin kökeninin Neolitik Çağ'dan itibaren başlatılabileceğini göstermektedir. Türklerin Orta Asya ve Anadolu'da binlerce yıllık kırlangıç örtü geleneklerinin varlığı belgelenmiştir (Akın, t.y: 324). Anadolu'daki tüteklikli ev varlığına ilişkin en erken yazılı veriler ise Yunan tarihçi Ksenophon'un (M.Ö.431-350'den önce) M.Ö.401-400 kışında Muş Ovası'nda görüp betimlediği bir yerleşmeye ilişkindir (Akın, t.y: 254). Doğu Anadolu'daki tüteklikli ev dağılım alanı Erzurum-Muş çizgisinden kuzeydoğuya doğru yaygınlaşır, Kafkasya'daki dağılımla buluşarak, Hazar Denizi'ne kadar ulaşır (Akın, t.y: 254).

Bu örtü şeklinin iklim ve ağacın bol olduğu ormanlık alanlarla doğrudan bir ilişkisini düşünmek mümkündür. Çünkü genellikle Doğu Anadolu'da ağacın bol olduğu, iklimin soğuk ve kışların uzun yaşandığı şehirlerde kırlangıç örtünün yaygınlaştığını görmekteyiz. Zira günümüzde yapılan bir kırlangıç örtüde 110 çam ağacının kullanıldığı düşünülürse ağaç tüketiminin de oranı nispeten ortaya çıkmaktadır.

Kırlangıç örtü olarak adlandırılan ve büyük açıklıkları geçmeye yarayan bu tavan örtüsü, dini mimaride camilerin mihrap önü bölümü kubbesinde, sivil mimaride Erzurum evlerinin tandirevi kubbesinde ve han odalarında karakteristik biçimde kullanılmıştır. Erzurum'da sert ve uzun geçen kış ayları tandirevinin çok fonksiyonlu bir mekan olarak tasarlanmasında en önemli etkidir. Ataerkil kalabalık ailelerin bir arada yaşadığı Erzurum evlerinde Tandirevi aynı zamanda tüm ailenin soğuk havalarda toplandığı bir yerde ısınma probleminin çözümlediği de bir mekandır.

Anadolu'da dini mimaride ilk akla gelen kırlangıç örtüsü Erzurum Ulu Cami mihrap önü kubbesidir (Yurttaş, Özkan, Köşklü, vd., 2008: 57). Bayburt Ulu Cami mihrap önü kubbesi, İspir Çarşı Camii, Gümüşhane'nin

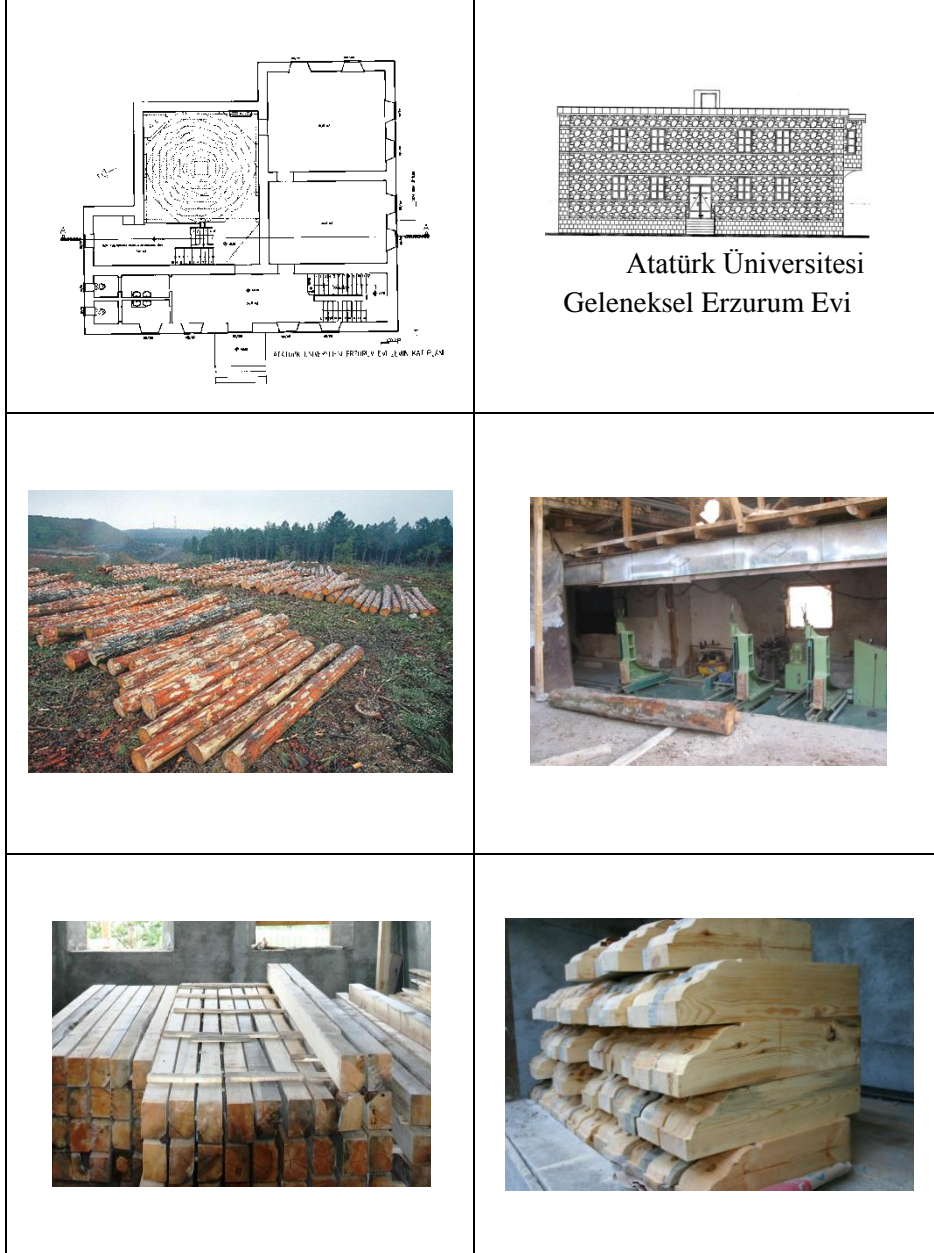
Özbeyli Camisi (Özkan-Yurttaş, 2012: 92) ve Bayburt Konursu Ulu Cami'leri (Özkan, 2008: 57-67) kırlangıç kubbenin yöresel özelliklerle kullanıldığı bölgenin diğer önemli dini mimari örnekleridir.

Erzurum çevresindeki geleneksel evlerin değişmeyen bu tandırbaşı örtüsü, Bayburt, İspir, Gümüşhane ve Erzincan'ın da geleneksel evlerinde de yöresel şekillerle uygulanmıştır (Levha 6-7-8). Büyük ağaçların bulunmadığı yerlerde, yukarıda tarifi yapılan kuralların ve yapım tekniğinin dışına çıkılarak daha küçük ağaçlardan farklı kırlangıç örtü şekilleri de inşa edilmiştir. Bu tür örtülere Erzurum hanlarının odalarının üzerinde rastlamak mümkündür, zira Erzurum Gümrük Hanı buna örnek gösterilebilir (Levha 7) (Köşklü-Tali, 2007: 97-103). Ayrıca ağacın bulunmadığı yerlerde büyük dal parçalarından yöresel bir kırlangıç örtü kuruluşuna da Bayburt Demirözü Akyaka Köyü'nde Eray Gün'ün Evi örnek gösterilebilir. 13 sıra yuvarlak küçük boy ağaçlardan yapılmış bir kırlangıç örtünün varlığı söz konusudur (Levha 7).

Kırlangıç örtü bölgede geçmişi çok eskilere giden geleneksel bir uygulamanın sonucu olarak kullanılmış, tercih edilen malzemeye ve ustaya göre de yöresel yorumlar kazanarak bir çeşitlilik içerisine girmiştir. Bu uygulama da Anadolu konut mimarisinde iklim, malzeme ve usta ilişkisinin esere nasıl yansıdığını göstermesi bakımından hayli ilgi çekicidir.

Kaynakça

- Akın, G. (t.y) “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun Geleneksel Mimarlığı’nda İki Tarihsel Ev Tipi: Bindirme Kubbeli ve Tüteklikli Evler”. *Tarih’ten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, İstanbul. 253.
- Akın, G. (1991). “Tüteklikli Örtü Geleneği Anadolu Cami Ve Tarikat Yapılarında Tüteklikli Örtü”. *Vakıflar Dergisi*, S.XXII, Ankara. 323–354.
- Karpuz H. (1993). *Erzurum Evleri*, Ankara.
- Karpuz,H. (1984). *Erzurum Evleri*, Ankara.
- Köşklü, Z.-Tali, Ş. (2007). “Geleneksel Erzurum Evlerinde Tandırevi (Mutfak) ve Mimarisi”. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S.11, Erzurum, 97-113.
- Özkan, H.-Yurttaş, H. (2012) *Ortaçağdan Günümüze Gümüşhane*, İstanbul. 92.
- Özkan, H. (2008). “Bayburt Konursu Ulu Camii ve Çeşmesi”. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, S. 13, Erzurum. 57-67.
- Yurttaş, H.-Özkan, H.-Köşklü, Z.-vd. (2008). *Yolların Suların ve Sanatın Buluştuğu Şehir Erzurum*. Erzurum.

Levha: 1 Atatürk Üniversitesi Geleneksel Erzurum Evi Kırlangıç Örtüsü Ahşap Malzemesinin Hazırlanış Aşamaları

Levha: 2 Atatürk Üniversitesi Geleneksel Erzurum Evi Kırılmaç Örtünün Kuruluş Aşamaları

Levha: 3 Atatürk Üniversitesi Geleneksel Erzurum Evi Kırklangıç
Örtünün Kuruluş Aşamaları

Levha: 4 Atatürk Üniversitesi Geleneksel Erzurum Evi Kırlangıç
Örtünün Kuruluş Aşamaları

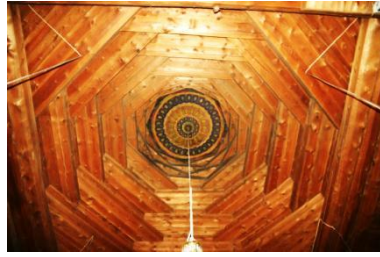
Levha: 5 Atatürk Üniversitesi Geleneksel Erzurum Evi Kırlangıç Örtünün Kuruluş Aşamaları

Erzurum Ulu Camii

Gümüşhane Özbeyli Köyü
Camii

Gümüşhane Konursu Camii

Bayburt Demirözü Güvercindere
Köyü Camii

Bayburt Varzahan Çaykaralı
Avni Kırmacı Evi

Bayburt Yukarı Kırmızı Köyü
Geleneksel Ev

Levha: 6 Doğu Anadolu Bölgesinden Kırilangıç Örtü Örnekleri

Bayburt Uğraklı Nevzat Eraslan Evi

Bayburt Aydın-tepe Geleneksel Ev

Bayburt Demirözü Akyaka Köyü
Eray Gün'ün Evi

İspir'de Geleneksel Bir Evin
Kırlangıç Örtüsü

Kars Harrekani Hz. Külliyesi'nden
Kırlangıç Örtü

Kare Kırlangıç Örtü Yapımı Erzurum
Gümrük Hanı

Levha: 7 Doğu Anadolu Bölgesinden Kırlangıç Örtü Örnekleri

Uzundere' de Geleneksel Bir Evin
Kırlangıç Örtüsü

Bayburt Demirözü Güvercindere
Köyü
Şükrü Oruç'un Evi

Levha: 8 Doğu Anadolu Bölgesinden Kırlangıç Örtü Örnekleri